

Egy erdélyi vasutas emlékei ^[1]

A faji törvények után

„A sors iróniája, hogy ezelőtt 1 órája voltam elbocsátva a magyar vasutaktól is, zsidó faj törvény alapján, és szegény feleségem útban van hozzám 2 kisgyerekekkel és biztos egy délibábos reménységgel. Vagy 300 forintom volt már spórolt fizetésemből. Ez az összeg körülbelül egy hónapra, ha elég majd a négyünk megélhetésére.”

Bevezető

A következőkben egy közel 350 oldalas visszaemlékezés első fejezetéből olvasható részlet. Szerzője, Ábrahám Sándor (Alexander Abraham) 1906-ban született a dél-erdélyi Petrila városában, zsidó származású családban. A romániai vasúttársaságnál, Simerián (Piski) dolgozott tisztviselőként a második bécsi döntésig (1940), majd családjával együtt átköltözött Magyarországhoz ekkor visszacsatolt Kolozsvárra. Ezt követően osztozott az észak-erdélyi zsidóság sorsában: munkahelyéről elbocsátották, behívták munkaszolgálatra, végül a kolozsvári gettóból Auschwitzba deportálták. Feleségét és két kicsi gyermekét itt látta utoljára. Ábrahám Sándor több koncentrációs tábor is megjárva végül 1945-ben visszatért Kolozsvárra. További életéről csak szórványos információink vannak. 1945 őszétől ismét a román vasúttársaság alkalmazottja lett Simerián. A visszaemlékezés bevezetőjéből kiderül, hogy Ábrahám a vézskorszak után 20 évvel írta meg a szöveget, a deportálásból való hazakerzése után készített jegyzetei alapján. Ugyancsak innen derül ki, hogy a visszaemlékezés írásakor a szerző Németországban (NSZK) élt. A bevezető végén felesége, Elizabeth kézírása olvasható (magyarul), melyből megtudható, hogy Ábrahám Sándor 1979 januárjában halt meg.

A visszaemlékezés kronologikusan halad előre, első mozzanatában Ábrahám Sándort eltávolítják munkahelyéről, az utolsó kép pedig az 1945-ös visszatérés az üres és széthordott kolozsvári lakásba. A szöveg gondozása során két célkitűzést követtem. Egyfelől célom volt, hogy a visszaemlékezés könnyen olvasható legyen, másfelől arra törekedtem, hogy a szöveg őrizze meg azt a nyelvi világot, amelyet szerzője megteremtett. Ennek megfelelően a visszaemlékezést nem betűhíven közlöm, ugyanakkor igyekeztem a lehető legkevésbé változtatni rajta. Az elírásokat, nyelvtani hibákat kijavítottam, a kisbetűket/nagybetűket a magyar helyesírás szabályainak megfelelően átírtam. A régies kifejezéseket, illetve a körülményes, ám érthető mondatokat ugyanakkor nem változtattam meg. Akármennyire is igyekeztem a tartalom és a nyelv eredetiségét megőrizni, fontos rögzíteni, hogy a közölt szöveg sok helyen magán viseli az én értelmezésemet is.

Ábrahám Sándor visszaemlékezését, tehát a címmel, tartalomjegyzékkel, bevezetővel ellátott művet sok tényező alakította, a szövegnek sok rétege van. Benne vannak az átélt borzalmak, és a borzalmak sokszoros felidézése, akár a hazatérés utáni jegyzetkészítés, akár a rémálmok, akár a végleges írásmű elkészítésének formájában. Magán viseli a szöveg a felidézés körülményeit, a társadalmi közeget, akár a háború utáni Romániára, akár a hatvanas évekbeli Nyugat-Németországra gondolunk, amelyben „a német ifjúság egy igazi demokratikus szellemben él és nevelkedik, és aki előtt ma már nem a faj az irányadó, hanem az ember.” Ott van a szavak és mondatok között a szerző által olvasott és idézett holokauszt-könyvek és holokauszt-filmek világa. És alakítják a művet a szerző kimondott céljai is: a tanúságtétel és az öngyógyító terápia. „Most, hogy 20 év után volt annyira lelkiérem, hogy emlékiratom[ban] a hitleri örült náci vézskorszakot papírra vessem, úgy érzem, hogy végre felszabadultam abból az állandó, 20 év után sem múló K-Lagerek hatása alól, és valahogy az alá a pszichológiai hatás alá kerültem, hogy most mindez eloszlik olvasóim között is, és így reám hatványoltabban kevesebb jut az átélt borzalmaimból.”

A szerző a műnek a „BA-TI-BA” címet adta, mert „boldogult Feleségemet Babának becéztem, a 7 éves kisfiam[at] Tibikének hívták, a 6 éves kis leányomat, akit 6 éves zsenge gyermek korában végeztek ki, Babikának becéztük.”

Forrás

Ábrahám Sándor visszaemlékezése (részlet)

„1. A faj törvény

1939 őszén engem a simeriai CFR (Románia) vasúti főnökségtől – majdnem 20 évi szolgálat után – felhívtak hivatalosan Brassóba, ahol több erdélyi tartomány üzletvezetősége működött. Nagyon pesszimista kételyeim voltak, mert az összesünket, akit berendeltek, hárman voltunk, mind zsidó vallásúak, mégpedig Frenkel mozdonyvezető, Berger Sándor az aradi pályafenntartástól és én, egész utazásunk alatt találgattuk, hogy vajon miért hívnak, hogy személyesen jelenjünk meg Caius Popescu mérnök üzletvezető igazgató előtt.

Egy késő esti vonattal indultunk Simeriáról, és kora hajnalban érkeztünk Brassóba. Szállodában nem szálltunk meg, mert 8 órára voltunk beidézve az akkori három tartomány üzletvezetőjéhez Brassóban. Az állomáson megmosakodtunk az egyik pályaudvari vízcsapnál, és 7 órakor az üzletvezetőség előtt voltunk, hogy 8 órára nehogy más előzzön meg minket. De máskülönbén bennünk volt az igyekezet, mert fűtött a kíváncsiság, hogy vajon miért lettünk beidézve. Így várva az üzletvezetőség kapujában 10-15 perc múlva megérkezett Berger Sándor is Aradról. Egyetlen zsidó lévén az aradi vasutaknál, most már igazolt volt aggodalmunk és kétségbeesésünk. Berger elkérte a berendelő átiratot, amit az üzletvezetőség küldött, és összehasonlítva az ő levelével, azonos szövegűek voltak.

8 óra előtt egy irodai altiszt kijött a várószobába, amikor is név szerint szólított minket, közölte velünk, hogy Caius Popescu úr fogad minket, azonnal jelentkezzünk.

Az üzletvezető vezérigazgató egy nagyon derék és jóindulatú emberi hírnévnek örvendett, akivel szolgálati időm alatt nagyon ritkán volt direkt kapcsolatom, inkább a reszortfőnökségekkel. Hogy palástolja kétségbeesésünk, úgy fogadott minket, mintha állandó jelleggel lett volna ügyünk vele, név szerint szólított meg minket, ismervén mindhármunkat a gyakori kiküldetés folytán. Beosztásom révén én 1-2 havonta voltam kiküldve a brassói üzletvezetőséghez.

Caius Popescu vezérigazgató úr most nem úgy beszélt velünk, mint alattvalóival, hanem mindent elkövetett, hogy teljes melegséggel és emberségesen tárgyaljon velünk, mielőtt a tárgyra tért volna. Mindhármunkat külön-külön kikérdezett a családi helyzetünkről is. Ösztönileg összenéztünk, miután nyilvános volt, hogy a közölni valója nem lesz kellemes számunkra, miután helyetlenné vált a mély, bőrfotelekbe. Tőlem, a legfiatalabbtól hármunk között, érdeklődött, hogy hány gyermekem van és hány évesek, akaratlanul is ismételten egymásra néztünk, hogy vajon mit jelentsen ez az igazán oly bizalmas és oly meleg emberi érdeklődés a vezérigazgatónk részéről.

Majdnem 1 órai – részünkre izgalmas – beszélgetésünk után nagy körültekintéssel az igazgató elkezdte mondani, hogy az életben vannak zökkenések, és nem mindig úgy történnek a dolgok, ahogy azt az ember elképzelte. A rövid és óvatosságot követő után közli velünk, idézem: Uraim, ne legyenek kétségbeesve, a tegnapi vasúti hivatalos lapban megjelent az azonnali elbocsátásuk, [popup title="faj törvény " format="Default click" activate="click" close text="A Szovjetunió 1940 júniusában elszakította Romániától Besszarabiát és Észak-Bukovinát. Az ezt követő hónapokban a magyarországihoz hasonló zsidótörvényeket hoztak Romániában, majd II. Károly király lemondott, és átadta a hatalmat Antonescu tábornoknak, aki diktátorként vezette az országot. Bővebben lásd: KARSAI LÁSZLÓ: Holokauszt. [Bp.], 2001. 180.]alálapján.

Berger Sándor, aki nyugdíj előtt állt, elkezdett zokogni, engem fojtogatott a sírás, annál is inkább, mert huszadik évi szolgálatomat tapostam, és minden nap vártam a házipénzesi kölcsönömet, ami már esedékes volt a román vasúti igazgatóságtól. A vezérigazgató közben folytatja, és őszinte részvétellel nyilatkozott, hogy nagyon

sajnálja az esetet, annál is inkább, mert mindhárommal meg volt elégedve, ez is készítette arra, hogy felhívott minket személyesen, hogy mielőtt a hivatalos lapot kiküldené az alosztályhoz, akár rajtunk segíteni – folytatja. És hogy ezen elbocsátás ne nehezítse meg a további, általa elgondolt elhelyezkedésünk. Mikor ezeket az általa biztató szavakat mondta, úgy éreztem, hogy a talaj szalad ki a lábaim alól, és egy percre felálltam, és a kijáró ajtó felé mentem, utána megint elfoglaltam a helyemet, éreztem, hogy a viselkedésem nem volt a legilegedelmesebb, de ezt már valahogy tudaton kívül tehettem.

Mint említettem, Berger nyugdíj előtt állt, én a huszadik évemet tapostam a román vasutaknál, Frenkel mozdonyvezető 24 éve volt mozdonyvezető megszakítás nélkül.

A vezérigazgató tovább folytatja a beszélgetést, és a következőket mondja. A hivatalos lapot még magánál tartja, és nem küldi ki az alosztályokhoz, illetve a hatásköréhez tartozó főnökségekhez. Azt a levelet sem, amit velünk kapcsolatban a bukaresti román országos vezérigazgatóságtól kapott a mi ügyünk végrehajtása céljából. Tovább fejtegeti, magáévá tevén sorsunkat, mondván, hogy a bécsi döntés megtörtént, és vannak magyar vasutasok, akik át akarnak menni az észak-erdélyi, vagyis a Magyarországhoz csatolt területekre. Minket is úgy fog kezelni, mintha mi is magyar származásúak lennénk, és áthelyez ugyanazzal az áthelyezési rendellettel, a szolgálati táblázatba, mint a magyar származású vasutasokat. Továbbra ajánlja, menjünk haza, és a fentiekkel beszéljük meg családtagjainkkal is, és a következő napon utazzunk vissza Brassóba, miután közöljük vele személyesen elhatározásunk.

Szomorúan és kétségbeesetten megköszöntük jóindulatát távozásunk előtt az irodájában, még egyszer vigasztalt minket, hogy ilyen formában minket is át fog venni a MÁV, kezét fogott velünk, és még utánunk szólt, hogy amelyik hármunk közül nem jelentkezik nála, úgy három napon belül értesíti a szolgálati főnökséget, hogy a zsidó, vagyis a faj törvény alapján el van bocsátva.

A főbejáratnál szomorúan elbúcsúztunk Bergertől, kinek más időpontban volt kapcsolata Aradra, én meg szegény Frenkellel, akiről írásomban többször emlékezem meg, elindultunk a brassói állomás felé, én Frenkelt vigasztaltam, ő pedig engem, mondván egymásnak, hogy egész biztos, hogy a magyarok felvesznek, és akkor nem veszítettünk semmit.

Egy házam volt Simerián, amit cca. 5 évig építettem egy telekre, amit szegény feleségem szüleitől örökölt. Általam ültetett egy és fél holdas gyümölcsös övezte lakásom, hat éves gyümölcsös fákkal, melyek alig először hoztak gyümölcsöt, mindezt uzsorakamatos és banktól kölcsönzött nagy kamatú pénzen építettem. A vasútól vártam egy építési kölcsönt kamatmentesen, amiből kifizettem volna uzsoráimat és a bankot.

Vonatunk két óra délután indult Simeriára, utazásunk alatt én nagyon el voltam keseredve, Frenkel számtalanszor megkérdezte, hogy mi van velem, hogy oly gyakran járok a vécére. Amikor eszembe jutott, hogy fogom mindezt szegény kis családom tudomására hozni, és hogy el kell hagynom oly kedves otthonom, a kertet, ahol minden szabadidőmet töltöttem, gyermekeimet, kedves és hűséges kutyámat, ilyenkor kisiettem, és a két vasúti kocsi közötti helyen kikokogtam magam, és úgy éreztem, hogy a sors ellenem fordult, és most, amikor már csak egy kis adósságom van a házipénztárral kapcsolatban, amit kifizettem volna a kamatmentes vasúti kölcsönből, most bocsátanak el.

Nem tudtam elképzelni más elfoglaltságot, mint a vasutat, de máskülönbön nagyon szerettem beosztásom, ami egy egész újszerű volt a simeriai vonatási főnökségen. Engem képeztek ki erre a munkakörre az üzletvezetőségi ajánlására, a bukaresti vezérigazgatóságnál szereztem kiképzésem.

Így érkezünk meg Simeriára kb. reggel 3-4 órakor, az állomáson elköszöntünk egymástól. Elhatároztuk, hogy miután családtagjainkkal is megbeszéltük, ha benne vannak az utazásunkban, még aznap utazunk Brassóba Caius Popescu úrhoz.

Nagyon megviseltnék nézhettem ki, mert szegény Baba, a feleségem, azonnal észrevette, hogy valami nincsen rendben. Nagy körültekintéssel, óvatosan, röviden próbáltam előadni az eseményt, lévén már egy kis gyakorlatom az utazásom alatti felkészültségem révén.

Szegény feleségem a dolgok hallatára elkezdett zokogni úgy, hogy mindkét gyermekem felébredt, természetesen én sem tudtam palástolni elkeseredésem, és a kertre nyíló ablakhoz mentem, még sötét volt, és a fiatal zsenge gyümölcsfáim kontúrjait néztem, melyeket rövidesen itt kell hagyni. Most már mindketten sírtunk hangosan.

A kisfiam, aki négy éves lehetett, megszólalt: Apuka, anyuka, miért sírtok? Erre a végsőóra mind a négyen sírtunk.

Mikor a hangulat valahogy megnyugodott, a feleségem azt mondta: Sanyi, ha Kolozsvárra mennénk, fel tudnánk keresni Liliéket Pesten, hiszen Magyarországra leszünk áthelyezve. Ő a feleségem részéről egy unokatestvér volt. Kilenc-tíz órára kezdett a hangulat családomban valamennyire derülátóbb lenni, én közben, ahogy kivirradt, vagy négyszer voltam az udvarban, a kertben a kutyámnál, aki most mintha élénkebben csóválná a farkát, jelenlétemnek örvendve. Fájó szívvel viseltem el a gondolatot, hogy mindezt, vagyis saját munkám gyümölcsét talán sohasem látom többé viszont.

Déli 12 órakor volt egy vonatom Brassó irányába, végre 10-11 óra között végleg elhatároztuk, hogy megyünk, illetve megyek Kolozsvárra a bécsi döntés után átadott magyar területre, áthelyezésre. Ezután megint egy párbeszéd keletkezett köztem és feleségem között, vázolniom kellett, hogy én miután kijelentem Brassóban, hogy elhatároztam, illetve elfogadom a vezérigazgatónk ajánlatát, három napon belül el kell hagynom otthonomat, vagyis[popup title="... [egy sor hiányzik] ..." format="Default click" activate="click" close text="A hiányzó részben nyilvánvalóan azt a családi tervet idézi fel a visszaemlékező, hogy a családtagok majd hamarosan követik Kolozsvárra Sanyit.]] jönek utánunk vagonokban ingóságokkal, ahogy ezt nekünk a brassói üzletvezetőségnél első ízben, ottlétünk alkalmával vázolták.

1940. eleje volt, elbúcsúztam családomtól, és útközben érintettem Frenkelék lakását, aki már készen várt reám. Ő örömmel vette ezt a változást, annál is inkább, mert Kolozsváron volt egy kis családi háza még román vasúti kölcsönből építve.

Déli 12 órakor már kint voltunk az állomáson, és 1-2 óra között indult egy szerelvény, amiről majd át kellett szállni a tövisi állomáson. Reggel 8 órára újból a brassói üzletvezetőségnél voltunk, azonnal jelentkeztünk Caius Popescu úrnál, aki nagyon szívélyesen fogadott bennünket, utasítva a személyzeti osztályt, hogy állítsák ki részünkre a már előre előkészített nyomtatványokat az azonnali áthelyezésünkről a bécsi döntés utáni magyar területre, vagyis Kolozsvárra. Ebben szerepelt, hogy saját elhatározásunkból helyeznek át, egyúttal a részünkre átadott hivatalos levélben közölte a simeriai vonatási főnökséggel, hogy bocsássa rendelkezésünkre a szolgálati személyi táblázatunkat, amire szükségünk lesz a magyar államvasutakhoz való áthelyezéshez. A személyzeti osztály főnöke arra figyelmeztetett, hogy az első transzporttal hagyjuk el Simeriát, mert az üzletvezetőség nem tudja tovább tartani a hivatalos közlőnyt, melyben a zsidó faj törvény alapján való elbocsátási rendelkezés is szerepel.

Miután az adminisztrációs formák készen voltak, a reszortfőnök ezt jelentette a vezérigazgatónak, aki erre kijött irodájából, és melegen elbúcsúzott tőlünk, sok szerencsét kívánt. Mint később kiderült, Berger nem jött Aradról el, lévén volt egy 85 éves édesanyja, akít nem akart magára hagyni Aradon.

Visszaérkeztünk Simeriára, ahol lejelentkeztünk a vasúti főnökségnél az üzletvezetőség hivatalos átíratával, mely alapján aláírás ellenében és egy levél kíséretében a MÁV számára kibocsátották a személyi szolgálati táblázatot, amelyben nem szerepelt a román vasutaktól való elbocsátásunk, mert még a hivatalos lap nem érkezett volt meg a főnökséghez. Viszont fel volt tüntetve, hogy áthelyeznek a magyarok által elfoglalt területre, bizonyos rendelkezésre hivatkozva a két állam közötti megállapodás szerint.

Még egyszer jól szemügyre vettem azt az irodát, ahol én majdnem két évtizedig hűségesen dolgoztam a legmesszemenőbb odaadással. A kollégáimtól úgy terveztem elköszönni, hogy indulás előtt még bejövök elbúcsúzni, de mikor erre gondoltam, annyira elérzékenyültem, hogy a búcsúzását igyekeztem mellőzni, és már akkor tudtam, hogy elérzékenyülésem elhárítása végett nem fogom őket zavarni a búcsúzásommal.

Frenkellel bementünk a mozdony hatalmas, félgömbölyű halljába, ahol ő az éppen parancsra váró, új személyzet jelenlétében búcsúzott mozdonyától. Elindultunk vissza nem nézve, megbeszéltük, hogy másnap mikor leszünk kint az állomáson, utána mindketten hazamentünk.

A simeriai állomáson már vagy 2-3 napja megszűnt a normális forgalom, ehelyett hosszú személy- és teherszerelvények lepték el a pályatesteket, és bárki felszállhatott arra a vagonba, illetve arra a vonatra Tövis irányába, vagyis Kolozsvár felé, aki akart. Lévén Simeria egy vasúti gócpont, abban az időben itt cca. 4000 különböző foglalkozású vasúti alkalmazott dolgozott. Ebből 60% volt nem román származású, ezek közül 50-55% magyar területre gravitált.

Miután Frenkeltől megváltam, lakásomra érkeztem, és kis családom mindhárom tagját sírva találtam. Gyermekeim sírtak, hogy apuka elmegy, és itt hagy minket. Szegény feleségem előkészítette bőrdómat, és eközben a gyerekeket is előkészítette az én távozásomra.

Én így hozzá voltam nőve ehhez a környezethez, illetve ehhez a röghöz, nagyon szerettem kertemet, megszokott hűséges kutyámat, de főleg családom, úgy éreztem, hogy nem fogom tudni elviselni távozásom hajlékomtól, amit majdnem saját kezűleg építettem. A házhelyen égettük a ház építéséhez szükséges téglát, a

Retyezát [a Kárpátok egyik hegyláncja] egyik fűrésztelepéről hoztuk a téglá égetéséhez és a tetőszerkezethez szükséges faanyagot. Az építést, mint asztalost dolgoztattam, én magam egy segéd munkást helyettesítettem, minden hét végén kifizettem a banktól és magánszemélyektől uzsorakamattal felvett kölcsönökből.

Végre másnap elérkezett az indulásom pillanata. A hazuról való indulásom előtt a kertemet körül sétáltam, egyes saját ültetésű kedves fiatal gyümölcsfáimat meg is simogattam, utána megnéztem a baromfi ketrecekben és a majorság udvarában friss füvet csipegető apró szárnyasaimat. Utána következett saját húséges kutyám, amely farkát csóválva közeledett hozzám, megsimogattam és magamhoz ölelve szorítottam, miután fájó szívvel a lakásomba vánszorogtam.

Szegény feleségem és két kis gyermekem kísért ki az állomásra, mikor a házunk kapuján kiindultam, visszanéztem, amikor is egy gondolat villant az agyamba, hogy talán én többet sohasem látom viszont oly meleg és meghitt otthonom. Én árván viszont láttam, de szerencsétlen családom soha sem látta többé viszont.

Némán haladtunk az állomás felé, én, amíg csak láthattam, állandóan visszanéztem elhagyott családi fészkeimhez, ami természetesen hatást gyakorolt kis családom lelki állapotára is, ami egy mély hallgatásban nyilvánult meg.

Az állomásra kiérve egy irtó nagy tömegre érkeztünk, teljes fejtelenség uralkodott, mindenki arra a szerelvényre szállt fel jegy nélkül, amelyikre akart, illetve amelyen hely volt. Oly zaj volt az állomáson, ahogy családtagok búcsúzkodtak távozó hozzátartozóiktól.

Miután zokogó családomtól hangtalan búcsút vettem, én is felkapaszkodtam egy harmadik osztályú kocsira, alig tudtam a lépcsőre felkúszni valahogy, a kisfiam még utánam is szólt: Apukám, küldjél Pestről lapokat! A 3 éves kislányom egy alvó babáért áhítozott, szegény feleségem utánam szólt, hogy feltétlen keressem fel Liliét Pesten, és mondjam meg nekik, hogy ahogy mi is kikerülünk, azonnal felkeressük őket. Én vállaltam, de borzalommal gondoltam arra a pillanatra, amikor a vonatunk elindul majd, és én itt kell hagynom őket, elindulok a nagy bizonytalanság felé, és ezután egy határ fog elválasztani bennünket.

A kalauz fűttenyelt indulásra, amikor is a még lent lévő tömeg felkúszott a vonatra, még vagy 5-6 sorstársammal a tömeg a nyitott WC-be kényszerített, ettől a pillanattól már nem volt alkalmam látni a lent szomorúan hagyott kis családom, a vonat elindult, a tömeg ordított, mintha kisleányom édes hangját hallottam volna, „szervusz apukám”.

Vonatunk nagyon lassan cammogott, annál is inkább, mert rendkívüli és menetrend nélküli vonatok voltak, de főleg azért is haladt olyan lassan, mert úgy a lépcsőn, mint a vagonok tetőin emberek tömegei csúngtek, minden kis állomáson. Nekem csak egy kis bőröndöm volt és egy kis aktatászkám, amiben a papírajaimon kívül egy kis hazai is volt csomagolva, szegény feleségem részéről, amit én Kolozsvárig állva a kocsí végében el is fogyasztottam. Ez annál is inkább volt kellemetlen, mert a végén elég gyakran látogatták szükség esetén.

Körülbelül másnap reggel 7-8 órakor érkeztünk Kolozsvárra, amikor már a kolozsvári magyar hatóság, akik magyar területről ideiglenesen ki voltak küldve, foglalkozott a csoportok fogadásával és elhelyezkedésével. Az állomáson sorba állítottak, akkor már a kolozsvári állomáson minden vágányon szerelvények álltak, melyekre a most már a magyar területen lévő román származású különböző állami intézmények alkalmazottai szálltak fel a rájuk váró szerelvények vagonjaiba, kik Erdély keleti részére óhajtottak végleg elmenni.

Az állomásról négyes sorban elvittek minket az akkori Magyar utcai katonai kaszárnyába, ami később katonai ételmisszer-elosztó lett. A kaszárnyában mindenki úgy helyezkedett el, ahogy tudott, állandó katonai és civil készenlét volt, minket előkészítettek egy esetleges román támadás ellen, mert a városban még mindig volt két román hatóság. A román hatóság, illetve az utolsó és még mindig Kolozsváron állomásozó alakulatok, akik 5-6 nap után vonultak ki a városból, anélkül, hogy valami is történt volna.

Körülbelül 10 napi zárt kapus kaszárnyai élet következett. Egy jó pár ezren tartózkodtunk itt, nem csak vasutasok, hanem más intézmények alkalmazottai is, akik átjöttek a román területről. A kaszárnyában lévő civil hatóság cca. 10 nap után úgy rendelkezett, hogy mindenki vegye fel a jobbik ruháját, mert Horti Miklós [!], az akkori Magyarország kormányzója érkezik, illetve megkezdődik a magyar hatóság és különböző intézmények szervezése. Vagyis a magyar szervező részlegek és a bevonuló magyar hadsereg veszi át a várost, minek utána egy pár nap múlva mindenki el lesz osztva foglalkozás és képzés szerint, vagyis ahhoz a szervezethez lesz beosztva, ahová a románok által kibocsátott áthelyezési íratról szól. Még megjegyezték, hogy természetesen ne ragaszkodjunk ahhoz, hogy mindenki Kolozsváron maradjon, mert minden kis helységben szükség van, hogy beépüljünk a románok által elhagyott munkahelyekbe. Másnap reggel 10 órakor ki voltunk vezényelve a kolozsvári főterre, elfoglaltuk a járdákat, ahol most már civil magyar rendfenntartók magyar nemzeti karszalaggal karjukon szervezték a tömeget és ügyeltek a rendre. Úgy 11-12 között reá zendült egy rezes banda, és az állomás felől fehér lován, egy nagy katonai pompával közeledik a Mátyás szobor térsége felé Horthy Miklós fehér lován és kísérete. Egy rövid és sablonos katonai parádé után, körülbelül délután 3 óraig bent voltunk a kaszárnyában, ez volt az első nap, hogy a kolozsvári főteret láttam.

Horthy Kolozsváron 1940 szeptemberében

(Forrás [2])

Másnap megérkezett a kaszárnyába számtalan intézmény szervező bizottsága, most már úgynevezett anyaországi, illetve magyarországiak, akik a kolozsvári magyar lakosság által voltak informálva. Másnap elkezdődött a lajstromozás. A budapesti vasúti igazgatóság részéről nagyon sokan voltak, vagy 50-en. A szervező bizottságban részt vett egy Somlai nevezetű, aki a kolozsvári román üzletvezetőségénél volt alkalmazva hosszú éveken keresztül mint főosztályvezető. Ő állt a magyarországi bizottság rendelkezésére különböző statisztikai adatokkal.

Már másnap reggel jelentkezni kellett Frenkellel együtt a kolozsvári vonatási főnökségnél, itt egy Sturm nevezetű főosztályvezető fogadott, aki megadta a kellő utasítást, ami a beosztásomat illeti, Frenkelt azonnal egy mozdonyra helyezte az egeresi téglagyárba, mint tolatót. Én meg, aki ismertem úgy a román, mint a magyar nyelvet írásban és levelezésben, segédkeztem a szervezési munkálatoknál, egyúttal átvettem egy önálló szervezési beosztást, melyhez mindkét nyelv tudására szükség volt. Hamada főmérnök volt a vonatási részleg igazgatója, aki számtalanszor kijelentette, hogy engem nem helyeznek az anyaországba – ez volt az irányzat –, mert szüksége van reám a szervezésben.

Még aznap holtvágányra beállítottak 5-6 személykocsit, melyekbe egyelőre beköltözünk, a padokon aludtunk. Kaptam előlegben 50 forintot, melyből ideiglenesen egy pár napig megéltem, addig, míg részünkre felállítottak egy vagonot átalakítva konyhának.

Egy pár nap után elfogott a honvágy, de főleg családom után, nagyon vágytam és hiányzott a megszokott környezet, kert, gyerekek, feleségem hagyta utójára. De talán útána vágytam akkor a legjobban, lévén egy nagyon szép és intelligens teremtés, minden tekintetben segítő élettársam.

Egyheti vagonlakás után megengedték, hogy a városban keressék magamnak egy bútorozott szobát. Találtam egy családnál, ahol egy özvegy lakott 3 leányával. Később kiderült, hogy ők azt hitték, hogy el tudnak választani szegény feleségemtől, és az egyik általuk kiszemelt leányukat veszem majd el feleségül, annál is inkább, mert mindhárom leány már eladó fehérmép volt, 18-23 év közöttiek.

Most, hogy már a városban laktam, esténként kijártam a városba, és a kirakatokat nézegettem, főleg a gyermek áruházak előtt időztem többet, amikor is könnyezve néztem a kirakatokban a kislány és kisleány manekeneket, mintha ezek meglevenedtek volna, a gyermekeimet kerestem bennük. Érkezésem után 5-6 hónapig a családok állandó jelleggel érkeztek férjeik után, de az én családom még nem jött meg. Egy simeriai vasutas felesége, aki közben jött volt 2 kisleánnyal, kinek férjével együtt jöttem Kolozsvárra, mesélte érkezése után, hogy a feleségem nagyon el van keseredve, mert a gárdista (román szélsőjobboldali) mozgalom Simerián nagyon elharapódzott, sőt elutasították a vagonnal való utazását. Erre én másnap jelentkeztem Hamada főmérnöknel, és kértem egy hivatalos igazolást, hogy én is a MÁV kötelékébe tartozom, mely igazolást még aznap elküldtem feleségemnek Simeriára. Rövid pár nap után szegény feleségem válaszolt, hogy a MÁV-igazolás felmutatása még jobban felbőszítette az akkori gárdista irányzatú román hatóságot.

Feleségemnek azt tanácsolták, hogy adjon el minden ingóságát, és kérjen meg egy magyar családot, akik jönnek Kolozsvárra, hogy vegyék fel őket is erre a vagonra. Csak így fog sikerülni a hozzám való kijutásuk. Már azon voltam, hogy visszamegyek valami formában, de előbb felmegyek Budapestre Hamada főmérnök tanácsára – ez volt október-november hónapban 1940.

Budapesten a vasúti vezérigazgatóságnál jelentkeztem Broncs főtanácsosnál, aki a vonatási részort egyik vezetője volt. Arra kértem, hogy lévén két kis gyermek apja mondja meg őszintén és jóindulattal, hogy itt Magyarországon nem fog bekövetkezni az, ami Romániában a zsidókkal. Végül megkérdeztem, hogy szorgalmazza-e a családom Kolozsvárra, vagyis magyar területre való kijövetését, elmondván, hogy feleségemnek nem engedélyezték a vagon sem, így mindent el kellene adnia.

Broncs főtanácsos akarta tudni rólam a Hamada főmérnök véleményét, amiért is előttem felhívta a kolozsvári főnökséget. Cca. 5 percig beszéltem, amikor is Broncs főtanácsos kijelentette, hogy írjam meg feleségemnek, hogy adjon csak el mindent, ha nem megy másképp, és jöjjön el utánam, mert szükségük van rám a kolozsvári vonatási főnökség megszervezésében. Ismerve mindkét nyelvet, még azt is biztosítom magának – mondja Broncs főtanácsos –, hogy nem lesz áthelyezve, illetve Kolozsváron fog maradni.

Miután Kolozsvárra érkeztem, minderről értesítettem levélben feleségemet. Már november második felében voltunk 1940-ben.

1940. december 7. Ezt a dátumot nem fogom tudni sohasem elfelejteni. Az irodai altisztet kiküldik a mozdonyhálóba, hogy a mozdonyfelügyelőnek mondja meg, ha Frenkel mozdonyvezető Egeresről visszatér, jelentkezzen azonnal Hamada főmérnöknel. Én ezt mind hallom, de nem tulajdonítottam neki semmi különösnek. Később visszajött az altiszt, és ugyanezt mondja nekem is, hogy ahogy Frenkel megérkezik, én is jelentkezem Hamada főmérnöknel. Kezdetben, illetve a szervezés alatt nem 8 órát dolgoztunk, hanem 10-15 órát. Frenkel délután 5-6 óra körül kellett érkezzen, már megint rosszat sejtettem, és valahogy éreztem, hogy a sors megismétlődik.

Megérkezik Frenkel 5 óra után, miután is jelentkezünk Hamada főmérnöknel. Ő nagyon röviden, de sajnálattal fejezte ki, hogy itt is bekövetkezett az, ami Romániában, mire hangosan felolvassa az elbocsátó, személyre szóló leveleket, amit azelőtt vagy 2 hete Broncs főtanácsos kizártnak talált, most pedig mindkét levélen az ő [popup title="aláírása " format="Default click" activate="click" close text="A visszaemlékezés lapjai között itt egy igazolás másolatát olvashatjuk. Ezen az áll, hogy Ábrahám Sándort az 1939. évi IV. tc. (második zsidótörvény) alapján a kolozsvári üzletvezetőség rendeletére a szolgálatból elbocsátották. „Ezen szolgálati ideje alatt [1940. IX. 12 – 1940. XII. 7] kifogástalanul viselkedett. Jelen igazolvány nevezett szóbeli kérésére kenyérkereseti elhelyezkedésének megkönnyítésére állítattott ki. „ A kiállító: Magyar Királyi Államvasutak, Fűtőház Főnökség, Kolozsvár.”]ékeskedik.

Nagyon kétségbe estünk, főleg én, aki egy kimerítő levelet írtam volt szegény feleségemnek ezelőtt 10-12 napja, hogy mindent kövessen el és jöjjön, vázolja a budapesti Broncs főtanácsos biztató szavait. Majd megsegít az Isten, és megint megszervezzük, mindent, hiszen fiatalok vagyunk még – ezek voltak biztató megjegyzéseim feleségemnek bátorító levelemben. Nagyon letörten és elkeseredetten lakásomra megyek, egész úton próbáltam koncentrálni a következő tennivalóra. Úgy határoztam, hogy lemondok táviratilag családomnak jövetelét, és én valahogy visszazököm Dél-Erdélybe családomhoz Simeriára.

Miután hazaérkeztem, nagy szomorúan elmondom háziasszonyomnak, aki be sem várta, hogy fejezzem be megkezdett mondatomat, közli velem, hogy siessek a kerületi postahivatalba, mert 8 óráig nyitva van, egy távirat érkezett részemre Romániából. Hirtelen mindenre gondoltam, hogy talán beteg valamelyik, vagy feleségem esetleg még két más igazoló írást, de a sürgönyben lévő tartalomra nem voltam felkészülve, pont ma az elbocsátásom napján. Írásom közben is mindig átélem ezt a lelki fájdalmat és gyötörődést, amit a távirat felbontása vagyis elolvasása pillanatában éreztem. Idézem a sürgöny tartalmát „Baba (feleségem) indult gyerekekkel Béla” (Béla az idősebb bátyja feleségemnek).

A sors iróniája, hogy ezelőtt 1 órája voltam elbocsátva a magyar vasutaktól is, zsidó faj törvény alapján, és szegény feleségem útban van hozzám 2 kisgyerekekkel és biztos egy délibábos reménységgel. Vagy 300 forintom volt már spórolt fizetésemből. Ez az összeg körülbelül egy hónapra, ha elég majd a négyünk megélhetésére.

Visszasiettem a vasúti főnökségre, tudtam, hogy Hamada főmérnököt ott találom, már annál is inkább, mert ott volt berendezve ideiglenes szállása is. Tőle akartam tanácsot kérni, hogy mindezek után mit tegyek, mert mindezek után nem igazán tudtam koncentrálni a gondolataimat.

Megmutattam a főmérnöknek a kapott táviratot, láttam, hogy nem tudja átérzeni a helyzetemet, de így előtte állva hirtelen egy tervem támadt, mint utolsó reménysugár. Kértem, hogy szíveskedjék részemre egy szabadjegyet adni, hogy mehessek még aznap, vagy az éjjel a magyar határállomásra, Lökösházára, mert a sógorom által küldött sürgönyben meg volt jelölve Curtici, ez volt a román határállomás ezen a vonalon.

Hamada főmérnök nem zárkózott el az ingyenes szabadjegy kiadásától, mint ahogy nem zárkózott el, mikor felolvasta az elbocsátási aktákat. Akkor kértük, hogy adjon részemre egy szolgálati igazolványt is. Most mikor kiadta a szabadjegyet a magyar határállomáshoz, ahol feleségem gyermekeimmel lépi át a határt, közölte, hogy mikor visszatérek, menjek el hozzá, mert egy erkölcsi bizonyítványt is ad arra az időre, amíg a magyar vasutaknál voltam, arra szükségem lesz a további elhelyezkedésemben.

Még az éjjel elutaztam, és, mint fentebb említettem, kialakult bennem egy terv. Ahogy a határállomáshoz érkeztem, be is indítottam.

Majdnem 20 évig dolgoztam Simerián a vasútnál, nagyon gyakran volt hivatalos ügyem Aradon (Arad 173 km Simeriától), Curtici Aradtól egy pár kilométerre fekszik. Curtici román akkori határállomás forgalmi személyzetét ismertem, magam is gyakran voltam kiküldve mozdonyon hivatalosan technikai minőségben a határállomásra.

Később már hobbi má vált, hogy az orient express mozdonyán elutaztam ide, amit Simeriai mozdonyvezetők vittek a határig, illetve Curtici-ig. Volt eset gyakran, hogy vasárnapi szabadidőmet is ezzel a hobbi utóttal töltöttem el.

Lökösházára érve dél után hat óra körül azonnal jelentkeztem a határállomás szolgálati forgalmistájánál, miután leigazoltam, hogy szintén MÁV alkalmazott vagyok, megkértem, hogy engedje meg, hogy telefonon beszéljek az egy km-re lévő román határállomás szolgálati forgalmistájával. A kolléga nagyon kedvesen engedett kérésemnek, főleg miután vázoltam, hogy családomat várom, akik valószínű, hogy már Curtici-on vannak, és egy nagyon fontos közlésem van részükre.

Felhívtam Curtici-ot, románul beszéltem, és vagy három nevet mondtam be azok közül a román forgalmisták közül, akiket személyesen ismertem. Nem ismertem azt, aki a vonal túlsó végén jelentkezett, de nagyon előzékenyen biztosított arról, hogy a három megnevezett közül az egyiket mindjárt küldi, aki jelenleg bent van a vasúti restiben. Vagy öt perc múlva cseng a telefon és jelentkezik Curtici-ról barátom, üdvözlőjük egymást. Ez véletlenül volt nálam, amikor Simeriáról áthelyezték Curtici-ra. A következő mondatom neki románul: feleségemnek két kisgyerekekkel ott kell már lennie Curtici-on, mert tegnap kaptam a sürgönyt. Tudtam, hogy úgy Lökösházán, mint Curtici-on nagyok a késések a menő és az érkező családok szerelvényei végett. Megkértem román barátomat, hogy keresse fel családomat, és beszélje reá őket, hogy térjenek vissza.

Itt meg kell jegyeznem, hogy feleségem csak az ingóságokat adta el, a családi kúriám megvolt.

Costica a következőket mondta: Kedves Sandule (Sándor), ha itt volnál, nem hinnél a szemednek. 5-6 km hosszan, hóviharban, batyukkal állnak az asszonyok. Öregek és gyermekek és várják szerelvényüket, egyesek tölejek jönnek, mások odamennek, teljes a fejtelenség, ennek dacára ketten kimegyünk és próbáljuk őket kiabálva nevüket megtalálni, hátha véletlenül jelentkeznek. Nagyon szívesen, ami tőlem telik, rendelkezésedre állok – mondja román barátom. Maradj a telefon mellett, mondta még, mert, ahogy eredményt érek el, közlöm veled, sőt direkt feleségeddel kapcsolok össze.

Eltelt több mint egy óra, amikor Costica közli velem, hogy a sínek egyik oldalán a didergő tömeg előtt egy pályaoár, a másik oldalán pedig ő próbálták megkeresni családom, de sajnos nem jelentkeztek. Szomorúan bár, de le kellett mondjak erről a tervemről, és bele kellett törődjem sorsomba, illetve családom szomorú sorsába.

A lökösházi határállomás egy kis vidéki vasúti intézmény, az egy cca. 20 négyzetméteres váróterme cementpadlózattal, egy pár ülőpaddal ellátva, melyek a szokatlan forgalom végett állandóan foglaltak voltak. Este 9-10 óra volt már, amikor egy újságpapírra egy sarokban a falnak dűlve a földre leültem. A padok és a váróterem közepén lévő asztal is foglalt volt, nálam talán boldogabb utasokkal. Nem aludtam, mert olyan sarkot választottam, hogy az ablakon keresztül láthattam, ha egy szerelvény érkezik, ilyenkor az újságpapírost a sarokban hagytam jelezve, hogy a hely foglalt, és minden egyes esetben kiszaladtam az érkező szerelvény elé, kétségbe esve kiabálva, Baba, Tibi, Babi, hol vagytok?

Az éj folyamán hat szerelvény érkezett zsúfolt vagonokkal, de az anyimém nem érkeztek meg. Vagy két nap és két éjjel étlen-szomjan, piszkosan vártam és vártam a lökösházi határállomáson, de az én kis családom még mindig nem érkezett meg. Már elkezdtem fantáziálni, és magamban örvendtem, hátha Costica barátom, aki személyesen is ismerte feleségemet, felfedte őket a román oldalon, és közölte velük óhajomat, hogy térjenek vissza. A kis váróteremben állandó jelleggel változtak az utasok, én voltam az egyedüli, aki állandó jelleggel várakozó volt.

Éreztem, hogy két nap és két éjjel után lefogytam, és eléggé elgyengültem. A harmadik napon délután, 1940. december 11-én érkezik egy vonat vagy 12 harmadosztályú vagonnal. Azelőtt egy órája, hogy elkezdett sűrűn, nagy pelyhekben havazni, úgy tűnt, hogy egy igazi karácsony esti hangulat lett, az első téli hímondó, és valahogy a szép napokra kellemesen emlékeztető időjárás. Újból kiszaladok a váróteremből a személyvonat elé, újból elkiáltom magam, Baba, Tibi, mikor látom, hogy az egyik ablakon kinéz szegény boldogult feleségem és a két gyermek. Meglepődtek, örömeiket fejezték ki, hogy én várom őket a határállomáson.

A feleségem, ahogy meglátott engem – ahogy én kinézhettem –, elkezdett sírni, én felugrottam hozzájuk, elfelejtkezve és a momentumok hatása alá kerültem. Melegen üdvözöltük egymást, összecsókolván mindhármukat, örömlökben mindannyian zokogtunk. Csak később tudtam meg, hogy az alatt a majdnem hat hónap alatt milyen elnyomatás alatt éltek, mint zsidók.”

Címkék:

[Erdély](#) ^[3]

[Auschwitz](#) ^[4]

[deportálás](#) ^[5]

[II. Bécsi Döntés](#) ^[6]

[munkaszolgálat](#) ^[7]

[Kolozsvár](#) ^[8]

[zsidóság](#) ^[9]

[zsidótörvények](#) ^[10]

[1940-es évek](#) ^[11]

[második világháború](#) ^[12]

Kiadás: 11. évfolyam (2011) 4. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/naplo/egy_erdelyi_vasutas_emlekei.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/naplo/egy_erdelyi_vasutas_emlekei.html

[2] <http://diplomacia.angelcities.com/>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/erdely>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/auschwitz>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/deportalas>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ii-becsi-dontes>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/munkaszolgalat>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kolozsvar>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zsidosag>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zsidotorvenyek>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1940-es-evdek>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/masodik-vilagaboru>